

Rajka GLUŠICA*

JEZIK I IDENTITET

1. UVOD

Veoma kompleksan i višestruko slojevit fenomen identiteta postao je čest i važan sastojak sociološkog, sociolingvističkog, filozofskog, antropološkog, kulturološkog, psihološkog i političkog diskursa. Iako je taj pojam tema mnogih rasprava i naučnih i laičkih, kad se zapitamo šta je identitet i kad potražimo u rječnicima i enciklopedijama objašnjenja i definicije identiteta nalazimo samo nagovještaje mogućih sadržaja i tumačenja tog pojma. U brojnim različitim naučnim pristupima fenomenu identiteta dobijamo i različite rezultate zavisno od konteksta naučne discipline, naučne teorije i metoda, od ideoloških i praktičnih potreba i ciljeva. U tom smislu indikativna je ocjena antropologa Dž. Maklensija da je identitet postao *univerzalna poštapalica našeg doba... prazna ljuštura koju je moguće napuniti bezmalo svakim sadržajem*¹.

Identitet je složen od niza komponenti i može biti individualni – podrazumijeva svijest o sopstvenoj ličnosti (ja) i kolektivni (socijalni) – odnosi se na pripadnost nekom kolektivu (mi). Identitet je sveprisutna pojava, tako i izvan polja interesovanja disciplina koje smo naveli da se bave ovim fenomenom, mi osjećamo da svako od nas i naše zajednice ima nekakav identitet, držimo do njega i spremni smo da ga branimo iako, možda, ne bismo znali da kažemo u čemu se on sastoji. Ranko Bugarski to sažeto kaže: *identitet nam je nekako važan čak i ako ne znamo tačno šta je*².

Odnos između identiteta i jezika, dvjema jednako dinamičnim kategorijama, veoma je intrigantan i aktuelan, pa je s toga postao tema zanimljiva i lin-

* Prof. dr Rajka Glušica, Univerzitet Crne Gore, Filozofski fakultet, Nikšić

¹ Citat preuzet iz knjige R. Bugarski, *Jezik i identitet*, str. 12.

² R. Bugarski, isto, str. 12.

gvistima i nelingvistima. Najprije treba ukazati na dvostrukost tog odnosa, tako da se može govoriti o identitetu jezika i o jezičkom identitetu govornika tog jezika. U vezi sa tim treba razlikovati terminološke sintagme *identitet jezika* i *jezički identitet*, prva se tiče samih jezika ili njihovih identiteta i to bi bio identitet u jeziku, a druga se odnosi na govornike i označava jezičku komponentu nečijeg kolektivnog ili individualnog identiteta i to je dakle, jezik u identitetu.

2. IDENTITET JEZIKA

Najprije ćemo nešto kratko o identitetu jezika kojim se bavi teorijska lingvistika. Ovdje se prije svega traži odgovor na pitanje šta je jezik, kako se razlikuje od drugog jezika i gdje je granica između jezika i dijalekta? Ti odgovori umnogome zavise od perspektive iz koje se posmatra određeni jezički entitet. U nauci o jeziku veoma je uticajna teorija o tri aspekta jezičkog identiteta³ ili identitetu jezika kao spoju tri različita identiteta⁴:

1. *strukturalni ili tipološki aspekt* – jezik je sistem znakova za sporazumijevanje u određenoj jezičkoj zajednici i on je takav *kakav jeste* po jezičkim elementima i strukturi, različit od drugog jezičkog sistema;

2. *genetski ili rodoslovni aspekt* – jezik se određuje po tome *iz čega je nastao*, dakle, po mjestu što ga zauzima u rodoslovnom stablu kojim se prikazuje geneološka klasifikacija jezika;

3. *sociolingvistički ili vrijednosni aspekt* identiteta jezika zasniva se na stavovima govornika prema sopstvenom jeziku, kako se prema njemu opredjeljuju, kako ga ocjenjuju i imenuju, kako ga doživljavaju imajući pritom u vidu i njegove društvene uloge, kulturnu tradiciju i svakako, simboličku vezu sa nacionalnim, konfesionalnim, političkim ili kojim drugim kolektivnim identitetom⁵.

³ O jezičkom identitetu vidjeti u knjigama Ranka Bugarskog, *Jezici*, Sabrana djela, Beograd, 1997, str. 10–13; *Jezik u društvenoj krizi*, Sabrana djela, str. 11–18; *Lica jezika*, Sabrana djela, str. 9–20.

⁴ Radoslav Katičić, *Novi jezikoslovni ogledi*, str. 41–64.

⁵ Dubravko Škiljan kritikuje Katičićev model složenog jezičkog identiteta u kojem se ne naglašava razlika između tipoloških i genetskih kriterijuma koji su u osnovi rezultat lingvističke i racionalno zasnovane analize od vrijednosnog određenja koji proističe iz djelimično iracionalnog stava govornika prema vlastitom jeziku. D. Škiljan, *Govor nacije*, str. 33–37. I Snježana Kordić sociolingvistički kriterijum smatra nenaučnim jer govornik procjenjuje sopstveni jezik prema subjektivnim kriterijumima sa svim neodređenostima koja proizilaze iz subjektivnosti. S. Kordić, *Jezik i nacionalizam*, str. 116–119.

Prva dva aspekta su lingvistička u užem smislu, a treći je sociolingvistički i sociopsihološki. Veći broj jezika ima samo sebi svojstveno određenje u svakom od tri aspekta tj. u sva tri vida identiteta jezika ti jezici pokazuju da su posebni, različiti od drugih jezika. Ako uporedimo ruski i francuski vidjećemo da se oni i tipološki, i genetski, i sociolingvistički određuju kao različiti jezici. Takvi su još i mađarski, finski, mongolski, grčki, albanski, arapski i drugi. U ovakvim slučajevima u lingvistici se govori o *jedinstvenom identitetu jezika* koji znači da ako jezik postoji, razlikovaće se i strukturalno i genetski i vrijednosno od svih drugih jezika.

Međutim, nijesu stvari uvijek tako jednostavne da se po sva tri kriterijuma jedan jezik određuje kao odjelit od drugih, već su u lingvistici uobičajeni slučajevi i tzv. *složenog identiteta jezika*. Takav identitet koji podrazumijeva nepoklapanje sva tri aspekta identiteta jezika kad oni daju različite rezultate pa nije jasno da li je riječ o jednom ili više jezika. S toga se, s pravom, na identitet jezika gleda kao na spoj tri različita identiteta strukturalni, genetski i sociolingvistički i svaki od njih može biti odlučujući kriterijum u određivanju identiteta jednog jezika. Primjer za takve slučajeve je određivanje identiteta savremenog makedonskog, ukrajinskog, holandskog, katalonskog, furlanskog i norveškog. Tako su i: francuski i kreolski francuski dva jezika iako su genetski isti, razlikuju se po druga dva aspekta identiteta: strukturalnom i sociolingvističkom. Zatim, holandski i njemački su samo po vrijednosnom kriterijumu različiti pa se ipak tretiraju kao dva jezika. Pomenutim jezicima o čijem identitetu se žučno raspravljalo mogu se pridružiti jezici nakon srpskohrvatskog.

U nauci o jeziku se pored ova tri aspekta ili kriterijuma po kojima se određuje identitet jezika uzima kao veoma važan i:

4. *kriterijum razumljivosti* između govornika određenih idioma. Stepenn razumljivosti među jezičkim idiomima direkto su povezani sa količinom identičnosti na osnovu koje se govori o tri stepena jezičke distance: *mala* – tipična za standardne varijante jednog policentričnog jezika, primjer jezici nastali iz srpskohrvatskog, standardni njemački u Austriji i standardni njemački u Njemačkoj; *srednja* – tipična za ausbau jezike, standardne varijante različitih jezika nastalih od srodnih dijalekata, npr. standardni luksemburški i standardni njemački u Njemačkoj; i *velika* distanca – među različitim jezicima⁶.

U lingvističkoj nauci neosporno su važili stavovi da je srpskohrvatski jezik jedan jezički sistem sa jednom normom, dakle, jedan standardni jezik ali netipičan, policentričan sa različitim varijantama u Srbiji, Hrvatskoj, Bosni i Her-

⁶ Ulrich Ammon, „Pluricentric and Divided Languages” u *Sociolinguistics*, str. 1536–1543.

cegovini i Crnoj Gori. Najčešće su se prepoznavale istočna (srpska) i zapadna (hrvatska) varijanta i dva književnojezička izraza – crnogorski i bosanskohercegovački. Od zajedničkog srpskohrvatskog danas imamo četiri standarda sa različitim lingvonimima: bosanski, crnogorski, hrvatski i srpski. Identitet novonastalih jezika određuje se tako što se na nivou strukturalnog, genetskog i kriterijuma razumljivosti ne može govoriti o različitim jezicima. Kriterijum na osnovu kojeg te jezike možemo posmatrati kao posebne jeste vrijednosni ili aksiološki kriterijum koji se zasniva na različitim vrijednostima (kulturnim, nacionalnim, duhovnim, religijskim i dr.) koje jezička zajednica pripisuje svom jeziku sa kojim se identifikuje, jer svaki narod Bošnjaci, Crnogorci, Hrvati i Srbi svoj jezik doživljava kao izraz svog nacionalnog identiteta, kulturnih i simboličkih vrijednosti iskazanih upravo u jeziku nominovanim nacionalnim imenom.

Međutim, i pored aksiološkog kriterijuma koji omogućava drugačije određenje identiteta nekog jezičkog idioma, kada se govori o bosanskom, crnogorskom, hrvatskom i srpskom, lingvistički je i dalje riječ o jednom polistandardizovanom jeziku što nam pokazuju i ove činjenice: a) nemogućnost pravljenja bilingvalnih rječnika, postoje samo rječnici razlika koji su nezadovoljavajući i sa velikim brojem grešaka, i b) nepotrebnost prevođenja među stanovnicima Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske i Srbije koji nesmetano prate televizijske programe i druge medije iz susjednih država. U Hrvatskoj je npr. razumljivost manja među govornicima hrvatskih dijalekata: kajkavskog, čakavskog i štokavskog, nego između govornika standardnog hrvatskog, srpskog, bosanskog i crnogorskog.

3. JEZIČKI IDENTITET ILI ODNOS JEZIKA I IDENTITETA GOVORNIKA

Jezički identitet se odnosi na govornike nekog jezika i označava jezičku komponentu govornikovog kolektivnog ili individualnog identiteta, tj. predstavlja ulogu jezika u identitetu pojedinca ili grupe. Jezik je jedno od temeljnih određenja čovjeka čiji identitet determiniše na tri plana:

1. *na biološkom* – kao pripadnika ljudskog roda, *homo sapiens* je jedino biće na planeti koje govori. Lingvistički korelat ovog identiteta je ljudski jezik;
2. *na sociološkom* – jezik određuje čovjeka kao člana neke društvene zajednice ili grupe, svaka osoba je kao neke druge osobe. Lingvistički korelat ovom identitetu je poseban jezički varijetet ili sociolekt (dijalekti, žargoni i drugi jezički varijeteti);

3. *na psihološkom* ili individualnom planu, svaka osoba je kao nijedna druga osoba. Lingvistički korelat ovom identitetu je idiolekt ili govor pojedinca. Svako od nas dugačije koristi repertoar jezičkih jedinica koje nam stoje na raspolaganju. O čemu god govorili, mi istovremeno govorimo i o sebi.

Mjesto jezika u identitetskom kompleksu sažeto je iskazao još 1836. čuveni njemački lingvista Vilhem fon Humbolt riječima: *Bilo bi podjednako umjesebno reći da svekoliki ljudski rod posjeduje samo jedan jezik, i da svako ljudsko biće ima svoj zaseban jezik*⁷. Pod pojmom jedinstvenog jezika ljudskog roda treba razumjeti činjenicu da se svi ljudi služe jezikom, a ovaj opštečovječanski atribut ispoljava se u iznijansiranim govornim repertoarima pojedinaca.

Radovi o identitetu dosad su se najviše bavili kolektivnom perspektivom što je razumljivo s obzirom na društvenu osnovu konstruisanja identiteta: etničkog, nacionalnog, konfesionalnog, jezičkog, kulturnog, teritorijalnog, generacijskog, rodnog, profesionalnog, političkog i slično. U novije vrijeme značajan doprinos izučavanja odnosa jezika i identiteta dala je socijalna psihologija i teorije socijalnog identiteta⁸. Socijalni identitet je dio svijesti o sebi koji proizilazi iz znanja o pripadnosti osobe socijalnoj grupi ili grupama, kao i iz vrijednosti i emocionalnog značenja koje osoba ovoj pripadnosti prepisuje⁹. Jezik je važna sastavnica socijalnog identiteta i na uzajamnu povezanost jezika i identiteta ukazuju brojna istraživanja u kojima je pokazano da upotreba jezika utiče na oblikovanje grupnog identiteta (sociolekti i žargon), kao i na to da grupni identitet utiče na stavove prema jeziku.

Jedna od najvažnijih varijanti socijalnog identiteta jeste nacionalni koji možemo definisati kao svijest pojedinca o pripadnosti nekoj naciji¹⁰. Jezik i nacija povezani su složenom mrežom odnosa kojima u cjelosti upravlja komplikovana dinamika društvenog života i društvenih promjena. Kad govorimo o odnosu jezika i nacije u prvi plan se ističu simobličke funkcije jezika, a potiskuje komunikacijska funkcija, pa su nacija i jezik povezani više na simboličkom nego na komunikacijskom planu.

⁷ R. Bugarski, *Jezik i lingvisika*, str. 17.

⁸ Joseph J. E., *Identity and language*, 2006.

⁹ U teoriji socijalnog identiteta tri su ključna elementa: 1. socijalna kategorizacija (svrstavanje sebe i drugih u određene socijalne kategorije), 2. socijalna identifikacija (poistovjećivanje sa određenim grupama, i 3. socijalno upoređivanje (poređenje vlastite grupe sa drugima i pristrasnost prema svojoj grupi i doživljavanje svoje grupe kao bolje od ostalih. M. Šakić, M. Kotrla, *Materinski jezik i nacionalni identitet*, str. 605. i 606.

¹⁰ Nacionalni identitet se obično dijeli na: 1. *građanski* koji uključuje precizno određenu teritoriju, skup zakona i institucija i jednaka prava za sve članove nacije i 2. *etnički* koji je obilježen zajedničkim porijeklom, tлом, krvi, jezikom, vjerom...

4. JEZIK I NACIONALNI IDENTITET

U evropskoj kulturnoistorijskoj tradiciji počev od kasnog XVIII vijeka jeziku je kao emanaciji duha naroda davano počasno mjesto u obilježavanju identiteta nacija u formiranju. Sve to polazeći od njegove temeljne i nezamjenjive uloge u uspostavljanju i održavanju veza među članovima grupe. Jezik tada postaje simbol zajedništava i počinje da se politizuje u sprezi nacije i standardnog jezika. Iz tog perioda potiče vjerovanje u sveto trojstvo jezika, nacije i države. Uzajamnost razvoja evropskih nacija i njihovnih nacionalnih jezika tokom 19. vijeka potvrđuju nam primjeri Francuske, Njemačke, Italije... Ove su zemlje poslije političkog ujedinjenja vrlo heterogene etničke elemente i različite narode pretopile u jednu naciju ili po modelu snažnog državnog centralizma i političke presije ili po modelu švajcarskog demokratiskog konfederalizma.

Kod južnoslovenskih naroda bilo je obrnuto: iz više srodnih naroda sa dosta etničkih sličnosti i srodnih jezika obrazovane su zasebne nacije. Razlog za ovakav razvoj događaja treba tražiti u tome što je većina južnoslovenskih naroda još u srednjem vijeku bila politički podijeljena u zasebnim državama, zatim neke od tih naroda podijelila je vjera, katolicizam, pravoslavlje i islam. Možda najbitniji razlog je to što su u eri buđenja nacionalne svijesti i formiranja nacija ovi narodi bili politički podijeljeni između nekoliko velikih imperijalnih sila, ograđeni granicama i time spriječeni da se etnički integrišu.

Nacionalno konstituisanje po evrocentričnom obrascu, u značajnoj mjeri, mada ne i obavezno, vezuje se sa zasebnim jezikom i to ne sa bilo kakvim jezičkim varijetetom nego sa jezikom koji može da reprezentuje i simbolizuje dostignuća i vrijednosti te nacije. „Nacija i jezik postali su neraskidivo isprepleteni, svaka nacija koja drži do sebe mora imati jezik, ne samo sredstvo komunikacije, „vernakular” ili „dijalekat” nego sasvim razvijen jezik. Sve što je manje od toga obilježava je kao nedovoljno razvijenu.”¹¹ Međutim, teorija o čvrstoj vezi jezika i nacije potekla iz romantičarskog perioda u savremenom svijetu opovrgnuta je brojnim primjerima da se jednim jezikom služi veći broj nacija (engleski u Americi, Kanadi, Australiji, Novom Zelandu, njemačkim se služi i austrijska i njemačka nacija i brojni drugi primjeri). Isto tako imamo brojne primjere za slučajeve da se jedna nacija služi većim brojem jezika: švajcarska nacija ima četiri jezika: njemački, francuski, italijanski i retoromanski, kanadska nacija služi se engleskim i francuskim, belgijska francuskim i flamskim i drugi primjeri. To znači da nacije mogu postojati bez svog zaseb-

¹¹ Ainar Haugen, *Dijalekat, jezik, nacija*, Kultura, Beograd 1974, str. 81

nog jezika, iako se u nacionalističkim ideologijama širi uvjerenje o podudarnosti nacije sa jezikom kojim govori.

Na našem južnoslovenskom prostoru dugo je bila aktuelna jezička teorija nacije po kojoj je jezik bio skoro jedini njen konstitutivni faktor. Po toj teoriji tamo gdje nema zasebnog jezika ne može biti ni posebne nacije. Ovu teoriju su prigrlili Vuk Karadžić, ilirci i svi filozofi toga doba, a ona je prihvaćena i u kraljevini Jugoslaviji jer se na njoj mogla graditi jugoslovenska nacija na osnovu „tri plemena istog naroda” (Srbi, Hrvati, Slovenci).¹²

Polazeći od ideje da ako je jedan jezik onda je jedan narod, Vuk iznosi tezu da su svi štokavci Srbi i da su Srbi i Hrvati kad su doselili na Balkan bili jedan narod pod dva različita imena.¹³ Zapostavljanje svih drugih etničkih obilježja, različite istorijske sudbine, narodne tradicije i njihovo svođenje na jezik kao jedini narodonosni znak dovelo je Vuka do pogrešnog zaključka. Saznanje da Srbi i Hrvati govore istim jezikom dovelo je do zablude da su oni jedan narod.

Od jugoslovenskih naroda najjača veza između nacije i jezika ispoljila se kod Slovenaca koji svoj zaseban identitet uveliko duguju jeziku. Kod Makedonaca nacionalna svijest je izrasla prije nego što je njihov jezik uzdignut do nivoa zasebnog standarda. Ostala četiri naroda Srbi, Hrvati, Crnogorci i Muslimani (Bošnjaci) dijelili su jedan jezik u jednoj državi. Njenim raspadom i stvaranjem samostalnih i nezavisnih država svaki narod je u svojoj državi preimenovao nekad zajednički jezik u lingvonim sa nacionalniom oznakom. Jezik za govornike ovih jezika nije samo sredstvo za sporazumijevanje sa najvažnijom komunikativnom funkcijom nego je sredstvo nacionalne identifikacije sa istaknutom simboličkom funkcijom.

Mitologizovana predstava, koja svekoliki identitet u osnovi svodi na etničko porijeklo ovaploćeno u maternjem jeziku, preživljava do danas, usput obezbjeđujući slavu i unosne karijere nosiocima tih ideja, iako jezička stvarnost uveliko dematuje takvu predstavu. U srcu simboličke i identitetske funkcije jezika nalazi se ime jezika naročito za govornike koji smatraju da ime njihovog jezika mora biti isto kao i ime njihove nacije. To znači da će jedan jezik imati onoliko različitih naziva koliko ima naroda koji njime govore. Takav primjer

¹² U to vrijeme nastala je teorija da nema makedonskog jezika već je to srpski odnosno bugarski dijalekat, a čim nema jezika nema ni makedonske nacije. Makedonci su „dobili” jezik i naciju tek 1945. u FNR Jugoslaviji.

¹³ Vuk Karadžić, *Srbi svi svuda*, u „Srbi i njihov jezik: hrestomatija”, priredio Petar Milosavljević, Narodna i univerzitetska biblioteka, Priština, 1977, str. 125–141. Tako u Bečkom književnom dogovoru iz 1850. piše: „znajući da jedan narod treba jednu književnost da ima...”, misli se na Srbe i Hrvate.

lingvonima, tj. više naziva za jedan jezik ili varijante jednog jezičkog sistema, pored našeg slučaja, imamo i u slučaju holandskog i flamanskog, rumunskog i moldavskog, malezijskog i indonezijskog, hindi i urdu. Jezik tada postaje jedno od važnih oznaka nacionalnog identiteta, pored tla, krvi, zajedničke prošlosti, kulture i religije, čime se ističe njegova simbolička i identitetska funkcija, a potiskuje u drugi plan komunikativana. Krajem XX vijeka kod balkanskih političara i nekih lingvista prevagnuo je stav da različiti narodi moraju i da govore različitim jezicima, pa su se nametnule jezičke politike koje su insistirale na stvaranju razlika među jezicima. Zašto i neki lingvisti, koji bi po prirodi stvari morali da znaju da takav stav nije tačan? – Zato što je to izuzetno profitabilno, pisati nove pravopise, gramatike, jezičke priručnike – voditi nacionalnu jezičku politiku povlači za sobom ogromna finansijska sredstva i moć.

5. ZAKLJUČAK

Nacija ne nastaje spontano, već je stvara određena politička elita u svrhu postizanja vlastitog političkog cilja služeći se pritom mitovima o drevnom i zajedničkom porijeklu, slavnim precima, pradomovini, iskrivljujući istoriju koja nema ničeg zajedničkog sa objektivnim istorijskim događanjima i ističući poseban jezik kao jedan od najbitnijih elemenata identiteta nacije. Tako se jezik poistovjećuje sa nacijom i ideologizira. Takav stav je napušten u demokratskom svijetu i kao posljednji primjer insistiranja na koncepciji o jedinstvu jezika i nacije navodi se jezikoslovlje Trećeg Rajha i Hitlerov ideal: jedna nacija, jedna teritorija i jedan jezik¹⁴. Iz tog razloga začuđujuće je istrajavanje političkih elita i lingvista – izvođača zadate jezičke politike iz našeg regiona na tom nazadnom i prevaziđenom konceptu.

Stvarnost i naučnoutemeljena istraživanja pokazuju da se na južnoslovenskom prostoru, a i drugdje, nacija i jezik ne podudaraju. Postoje nacije koje nemaju zaseban jezik i isto tako i nacije koje imaju više jezika. Nacionalni identitet ne zavisi od jezika. Za izgrađivanje nacionalnog identiteta i jedinstva dovoljan je npr. zajednički pravni sistem.

¹⁴ S. Kordić, *Jezik i nacionalizam*, str. 173.

LITERATURA

- [1] Ammon, Ulrich, „Pluricentric and Divided Languages”, u Ammon i dr. (ur.) *Sociolinguistics*, Vol. 2, Berlin/New York, 2005.
- [2] Badurina, Lada, Pranjković, Ivo, Silić, Josip (ur.), *Jezički varijeteti i nacionalni identiteti, Prilozi proučavanju standardnih jezika utemeljenih na štokavštini*, Disput, Zagreb, 2009.
- [3] Brozović, Dalibor, *Standardni jezik*, Matica hrvatska, Zagreb, 1970.
- [4] Bugarski, Ranko, *Jezik u društvu*, Biblioteka XX vek, Prosveta, Beograd, 1986.
- [5] Bugarski, Ranko, *Jezići* (treće, prerađeno i dopunjeno izdanje), Čigoja štampa, Beograd, 2005.
- [6] Bugarski, Ranko, *Jezik i identitet* Biblioteka XX vek, Beograd, 2010.
- [7] Crystal, David, *Dictionary of Language*, University of Chicago Press, Chicago, 2001.
- [8] Czerwinski, Maciej, „Jezik – izvor nacionalne i državne homogenizacije: Izabrani prilozi”, u zborniku *Jezički varijeteti i nacionalni identiteti, Prilozi proučavanju standardnih jezika utemeljenih na štokavštini*, ur. L. Disput, Zagreb, 2009, str. 11–29.
- [9] Glušica, Rajka, „Jezičke prilike u Crnoj Gori”, u zborniku *Jezički varijeteti i nacionalni identiteti, Prilozi proučavanju standardnih jezika utemeljenih na štokavštini*, ur. L. Badurina, I. Pranjković, J. Silić, Disput, Zagreb, 2009, str. 137–147.
- [10] Glušica, Rajka, „Crnogorski jezik u čeljustima nacionalizma”, *Riječ*, nova serija br. 4, Institut za jezik i književnost Filozofskog fakulteta, Nikšić, 2010, str. 25–45.
- [11] Glušica, Rajka, „O restandardizaciji crnogorskog jezika”, *Studi Slavistici* VIII, University Press, Firenze, 2011, str. 271–278.
- [12] Granić, Jagoda (ur.), *Jezik i identiteti*, Zbornik radova, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, Zagreb – Split, 2007.
- [13] Haugen, Ajnar, *Dijalekat, jezik, nacija*, Kultura, Beograd, 1974.
- [14] Joseph, John, E., *Identity and language*, u Brown, K. (ur.), *Encyclopedia of language and linguistics*, Cambridge: Elsevier, 2006.
- [15] Katičić, Radoslav, *Novi jeziloslovni ogledi*, Školska knjiga, Zagreb, 1986.
- [16] Kloss, Heinz „Abstand languages and Ausbau languages”, *Anthropological Linguistics* 9 (7), 1967, str. 29–41.
- [17] Kordić, Snježana, *Jezik i nacionalizam*, Durieux, Zagreb, 2010.
- [18] Kramarić, Zlatko, Banović-Markovska, Angelina, *Politika, kultura, identitet (interkulturalni dijalog)*, Školska knjiga i Odjel za kulturologiju sveučilišta J. J. Štrossmayer, Zagreb–Osijek, 2013.
- [19] Mićanović, Krešimir, *Hrvatski s naglaskom*, Disput, Zagreb, 2008.
- [20] Monnesland, Svein, „Sociolingvistička situacija u Crnoj Gori”, u zborniku *Jezički varijeteti i nacionalni identiteti, Prilozi proučavanju standardnih jezika utemeljenih na štokavštini*, ur. L. Badurina, I. Pranjković, J. Silić, Disput, Zagreb, 2009, str. 125–136.
- [21] Peti-Stantić, Anita (ur.), *Identitet jezika jezikom izrečen*, Zbornik rasprava, Srednja Europa, Zagreb, 2008.
- [22] Radovanović, Milorad, *Sociolingvistika*, Biblioteka XX vek, BIGZ, Beograd, 1979.
- [23] Šakić, Marija, Kotrla, Marina, *Materinski jezik i nacionalni identitet – javna percepcija građana Hrvatske*, u Granić, J. (ur.), *Jezik i identiteti*, Zbornik radova, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, Zagreb – Split, 2007, str. 605–615.
- [24] Škiljan, Dubravko, *Jezična politika*, Naprijed, Zagreb, 1988.
- [25] Škiljan, Dubravko, *Govor nacije. Jezik, nacija, Hrvati*, Golden marketing, Zagreb, 2002.
- [26] Vukomanović, Slavko, *Jezik, društvo, nacija*, Jugoslovenska revija, Beograd, 1987.

Rajka GLUŠICA

LANGUAGE AND IDENTITY

Summary

When it comes to the relationship of language and identity, we must emphasize the duality of the relation, if we want to talk about the identity of language and linguistic identity of the speakers of a language. In regard to terminology we need to distinguish the phrases *identity of language* and *linguistic identity*, since the first is related to the language or its identity and that is to be the identity of the language, and the second relates to the speakers of a language, indicating a component of one's collective or individual identity and it is therefore language within identity. This paper primarily deals with the identity of the language pointing out the criteria by which the identity of a language can be determined. Theoretical linguistics usually consists of structural, genetic, securities and criteria of intelligibility. When it comes to linguistic identity of the speaker's identity, the papers published so far have been mostly involved in collective perspective which is understandable regarding the social basis of constructing identity. This paper points out the connection between language and national identity.

Key words: language and identity, language identity, linguistic identity of a speaker, national identity.